

**Renata Nowak-Lewandowska**

Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie

# **ETYKA WOBEC PATOLOGII ŻYCIA GOSPODARCZEGO**

## **Wprowadzenie**

Działalność gospodarcza we współczesnym świecie nie zawsze uwzględnia zasady etyki. Bycie etycznym na tej płaszczyźnie zwykle jest kojarzone jedynie z przestrzeganiem reguł prawnych. Ponadto, wciąż wydaje się dominować pogląd, że prowadzenie biznesu w zgodzie z etyką jest luksusem, na który mogą sobie pozwolić tylko najbogatsi. By postępować etycznie, firma chce w tym widzieć wymierną finansową korzyść.

Celem niniejszego opracowania jest pokazanie roli etyki w relacjach biznesowych i wskazanie konsekwencji jej braku na przykładzie wybranych zachowań patologicznych w sferze gospodarczej. Istotną akcentowaną tu kwestią jest wskazanie czynników wzmacniających występowanie tychże zachowań. Takie podejście pozwoli na sformułowanie propozycji podjęcia działań w kierunku ograniczenia patologii gospodarczych.

W artykule wykorzystano wyniki badań własnych i innych autorów oraz dostępne raporty ośrodków badawczych.

## **1. Etyka a patologia w biznesie**

Pisząc o relacji na linii etyka-patologia, należy wyjść od terminologii. Etyka to filozoficzna nauka o moralności, zajmująca się poszukiwaniem i wytyczaniem zasad oraz norm moralnego postępowania, a także konstruowaniem i uzasadnianiem sposobów oceny<sup>1</sup>. Etyka biznesu, będąca częścią etyki ogólnej, szuka odpowiedzi na pytanie, czy powinno się podejmować określone działania czy też nie, czy są one dobre czy złe, godne pochwały czy potępienia. Rolą etyki

---

<sup>1</sup> B. Klimczak: *Etyka gospodarcza*. Akademia Ekonomiczna im. O. Langego, Wrocław 1996, s. 37.

w biznesie jest wskazanie przedsiębiorcom, jak powinni postępować, aby pogodzić interes ekonomiczny z interesem społecznym. Temu służy m.in. koncepcja CSR, zgodnie z którą organizacje gospodarcze integrują na zasadzie dobrowolności społeczne i środowiskowe aspekty w relacjach z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi<sup>2</sup>, zobowiązując się tym samym do czegoś więcej niż tylko do przestrzegania stanowionego prawa. Szczególnie istotną kwestią w zakresie CSR jest zwracanie uwagi na takie elementy, jak długoterminowość, przejrzystość oraz pełną księgowość (ujmującą w raportach wszystkie koszty, w tym koszty społeczne)<sup>3</sup>.

Uczciwość i zaufanie to normy etyczne stanowiące podstawę działalności gospodarczej. Tymczasem obserwując zachowania niektórych uczestników życia gospodarczego można odnieść wrażenie, że hołdują oni podejściu Machiavellego, zgodnie z którym każde kłamstwo i oszustwo pozwalające utrzymać władzę jest dopuszczalne. Jednakże, gdyby wszyscy oszukiwali, działalność gospodarcza byłaby niemożliwa. Do tego potrzebne jest zaufanie. Aby ono powstało, konieczne jest spełnienie pewnych warunków wstępnych, takich jak wzajemny szacunek podmiotowe podejście – dostrzeganie człowieka; respektowanie godności człowieka, uznanie prymatu zasad nad doraźnym interesem<sup>4</sup>. Ich spełnienie w polskich warunkach jest dość trudne z uwagi na występujące stosowanie podwójnych standardów etycznych, będących spuścizną poprzedniego systemu, kiedy to np. przywłaszczanie sobie części majątku przedsiębiorstwa przez pracownika postrzegano jako coś, co i tak mu się należy. Dlatego w takiej sytuacji istnieje potrzeba, aby głoszone przez menedżerów i właścicieli wartości nie rozmięły się z ich rzeczywistymi zachowaniami i działaniami.

Biorąc powyższe pod uwagę należy stwierdzić, że konsekwencją braku etyki w działaniach gospodarczych są różnego rodzaju patologie, rozumiane jako działania niezgodne z powszechnie akceptowanymi w danym środowisku zasadami i normami społecznymi<sup>5</sup>. Odnoszą się one do sytuacji, gdy uczestnicy procesu gospodarowania nie przestrzegają obowiązujących reguł dotyczących współdziałania, współdziałania i konkurowania.

<sup>2</sup> *European SMEs and Social and Environmental Responsibility*. „Observatory of European SMEs” 2002, No. 4, s. 11.

<sup>3</sup> H. Guryn: *Ewolucja CSR*. „Personel i Zarządzanie” 2013, nr 1, s. 51.

<sup>4</sup> *Czy zaufanie naprawdę jest dobre dla biznesu?* „Harvard Business Review Polska” 2007, nr 9, s. 80-84.

<sup>5</sup> *Elementy etyki gospodarki rynkowej*. Red. B. Pogonowska. PWE, Warszawa 2000, s. 214.

## 2. Wybrane zjawiska patologiczne w gospodarce

Większość zachowań patologicznych w biznesie ma związek z konkurencją. Wolna i uczciwa konkurencja jest uznawana za podstawową wartość w gospodarce rynkowej. Wolna konkurencja stwarza podmiotom gospodarczym możliwość swobodnego podejmowania decyzji, zaś uczciwa wiąże się z przestrzeganiem reguł przez wszystkich uczestników rynku<sup>6</sup>. Ocena procesów konkurencyjnych jest zatem dokonywana w aspekcie wolności gospodarczej oraz sposobów konkurowania. W praktyce gospodarczej znacznie częściej wskazuje się jednak na niepożądane zachowania i zasady konkurowania, określone mianem nieuczciwej konkurencji. Zgodnie z Ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji<sup>7</sup>, „czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta”. Do tak rozumianych czynów zalicza się m.in. wprowadzające w błąd oznaczenie przedsiębiorstwa, fałszywe lub oszukańcze oznaczenie pochodzenia geograficznego towarów lub usług, naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa, naśladownictwo produktów, utrudnianie dostępu do rynku, przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną, nieuczciwa lub zakazana reklama. Poza wyżej wymienionymi, patologią gospodarczą o szerokim zasięgu są nieuczciwe działania podmiotów gospodarczych działających w tzw. szarej strefie.

Z uwagi na ograniczone rozmiary niniejszego opracowania, zostaną przedstawione tylko wybrane patologie w gospodarce: korupcja, naśladownictwo produktów, „szara strefa” i kreatywna księgowość.

Korupcja, zgodnie z definicją Banku Światowego, oznacza „[...] oferowanie, dawanie, otrzymywanie lub zabieganie o rzecz posiadającą wartość, aby wpłynąć na działanie urzędnika publicznego w procesie zamówień lub wykonania kontraktu”<sup>8</sup>. Instytucja ta wymienia dwa rodzaje korupcji: pierwszy związany z wpływem na tworzenie takich przepisów prawnych, które będą korzystne dla określonych grup interesu, drugi zaś z przekupieniem urzędnika, by odstąpił od rygorystycznego egzekwowania prawa lub by spowodował złożenie publicznego zamówienia w danej firmie. Oba z nich uwzględnia prawna definicja korupcji zawarta w Ustawie o CBA<sup>9</sup>.

<sup>6</sup> A. Lewicka-Strzałecka: *Etyczne standardy firm i pracowników*. IFiS PAN, Warszawa 1999, s. 112.

<sup>7</sup> *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16.04.1993*. Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1503.

<sup>8</sup> *Instrukcja banku Światowego. Zamówienia Publiczne realizowane na podstawie środków z pożyczek Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju i kredytów Międzynarodowego Stowarzyszenia Rozwoju*. Waszyngton, D.C. Maj 2004. [www.cba.gov.pl](http://www.cba.gov.pl) (12.08.2013).

<sup>9</sup> *Ustawa z 9.06.2006 o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym*. Dz.U. 2012, poz. 621, art.1 ust. 3a.

Korupcja występuje tam, gdzie podejmowane są decyzje gospodarcze i administracyjne. Do najczęściej występujących nadużyć dochodzi w przypadku nieuzasadnionych zakupów, sprzeniewierzenia majątku firmy, procesie przetargowym, ukrytych prowizji. Jako czyn nieuczciwej konkurencji korupcja zakłóca funkcjonowanie mechanizmu rynkowego, hamując wzrost i rozwój gospodarczy przez nieefektywną alokację zasobów, a także powoduje spadek wiarygodności danego kraju u inwestorów zagranicznych.

Z badań przeprowadzonych w kwietniu 2013 roku na temat nieetycznych zachowań w organizacjach wynika<sup>10</sup>, że wręczanie lub przyjmowanie łapówek zgłosiło 14% ankietowanych, przy czym zdecydowanie było to domeną dużych organizacji (21% wskazań w tej grupie) z sektora publicznego. Według Raportu Transparency International z 2012 roku dotyczącego korupcji, Polska zajęła 41 miejsce (*ex aequo* z Dominikaną) ze wskaźnikiem CPI 58<sup>11</sup>. Za Polską usytuowały się takie kraje europejskie, jak Węgry (miejsce 46), Litwa (48), Cechy i Łotwa (54), Słowacja (62), Ukraina (144). Do najmniej skorumpowanych należą: Dania, Finlandia i Nowa Zelandia (wszystkie z CPI 90)<sup>12</sup>.

Jak podano w komunikacie CBOS z 2013 roku, większość badanych (83%) uważa, że korupcja w sferze publicznej jest dużym problemem, a dla 40% z nich – bardzo dużym. Tylko co dziesiąty respondent przypisuje temu zjawisku niewielkie znaczenie<sup>13</sup>. Zdaniem 57% ankietowanych nie ma woli politycznej do zwalczania korupcji. Postrzeganie korupcji jako dużego problemu wciąż zajmuje czołową pozycję wśród innych problemów społecznych. Dla porównania w 1991 roku takiego zdania było 71% badanych, w 2001 – 93%, 2003 – 91%. Jednak deklaracje werbalne nie zawsze mają pokrycie w praktyce gdyż społeczeństwo werbalnie potępia korupcję, a w istocie ją toleruje<sup>14</sup>.

Ograniczenie skali korupcji jest utrudnione z uwagi na złe rozwiązania systemowe (zawiłe procedury załatwiania spraw, nadmiar kompetencji w ręku jednego urzędnika publicznego, słabość egzekwowania prawa, słabość organów kontroli wewnętrznej), nierówny dostęp do informacji, brak wymaganej jawno-

<sup>10</sup> Badanie przeprowadzono w dniach od 26 do 28 kwietnia 2013 roku na próbie 250 studentów studiów niestacjonarnych I i II stopnia w Wyższej Szkole Humanistycznej TWP w Szczecinie na kierunkach Pedagogika i Socjologia.

<sup>11</sup> CPI (*Corruption Perceptions Index*) – wyznacznik poziomu korupcji w sektorze publicznym. Im wyższa wartość wskaźnika, tym niższy poziom korupcji w kraju (CPI = 0 oznacza kraj najbardziej skorumpowany, CPI = 100 – najmniej).

<sup>12</sup> [www.transparency.org/cpi2012/results](http://www.transparency.org/cpi2012/results) (16.07.2013).

<sup>13</sup> *CBOS News 25/2013*. [www.cbos.pl/PL/publikacje/news/2013/25/newsletter.php](http://www.cbos.pl/PL/publikacje/news/2013/25/newsletter.php) (prezentowane dane pochodzą z badań „Aktualne problemy i wydarzenia” zrealizowanych w latach 2009-2013) (17.07.2013).

<sup>14</sup> A. Wiszniewski: *O korupcji mówię*. „Europejski Przegląd Gospodarczy” 2001, nr 1.

ści postępowania. Z powyższego wynika, że walka z korupcją wymaga ograniczenia interwencjonizmu państwowego, kontroli wielkich przedsięwzięć infrastrukturalnych finansowanych przez państwo, ograniczenia liczby wymaganych zezwoleń przy prowadzeniu działalności gospodarczej.

Naśladownictwo markowych produktów to proceder, którego uprawianie przez nieuczciwych producentów oznacza straty dla markowych firm, a co za tym następuje – redukcję zatrudnienia z tytułu spadku popytu na ich produkty. Z danych Komisji Europejskiej wynika, że na koniec 2012 roku służby celne UE zatrzymały 40 mln podrabianych produktów o wartości 1 mld euro<sup>15</sup>, z czego ponad 1/3 stanowiły papierosy. Najwięcej podrobionych towarów pochodzi z Chin (około 2/3). Dalsze pozycje zajmują Filipiny, Wietnam, Rosja, Ukraina, Brazylia i inne. Do najczęściej podrabianych produktów zalicza się sprzęt elektroniczny, części samochodowe, motocykle, produkty spożywcze, papierosy, leki, odzież, obuwie i inne.

Walce z podrobionymi towarami nie sprzyja globalizacja, z którą wiąże się dostarczanie kapitału i specjalistycznej wiedzy na rynek. Nieuczciwe firmy wykorzystują tanią siłę roboczą, rywalizują z międzynarodowymi koncernami pod względem tempa produkcji, zasięgu działania i zaawansowania technologicznego. Wiele podrobionych towarów jest wykonany tak profesjonalnie, że trudno podważyć ich autentyczność bez szczegółowej ekspertyzy, zaś ich niska cena wynika m.in. z tego, że fałszerze nie muszą inwestować w działalność B+R, marketing i reklamę<sup>16</sup>.

W kwietniu 2013 roku WCO (*World Customs Organization*) we współpracy z GS1 (*Global Standards*) wypracowały mobilną wersję narzędzia IPM (*Interface Public – Members*), które ma na celu wspieranie wymiany informacji i współpracy między organami celnymi a właścicielami markowych produktów<sup>17</sup>. Od 1 stycznia 2014 roku wejdą w życie nowe zaostrzone przepisy KE w zakresie obrotu towarami pirackimi i podrabianymi oraz wdrożony zostanie unijny system informatyczny COPIS (*Anti-COunterfffeit and anti-Piracy Inormation System*)<sup>18</sup>.

„Szara strefa” – to obszar praktyki gospodarczej, w którym firmy działają na granicy prawa, pozorują legalne działania, by nie wywiązywać się w pełni z zobowiązań wobec państwa. Najbardziej popularne przykłady „szarej strefy”

<sup>15</sup> KE: W 2012 r. zatrzymano w UE podróbki warte 1 mld euro. [www.portalspozywczy.pl](http://www.portalspozywczy.pl) (16.07.2013).

<sup>16</sup> F. Balfour: *Podróby*. „Business Week” z 17.02-2.03.2005, s. 60-63.

<sup>17</sup> Światowa Organizacja Celna chce walczyć przeciwko podrabianiu towarów. [www.portalspozywczy.pl](http://www.portalspozywczy.pl) (10.08.2013).

<sup>18</sup> System ułatwiający wykrywania podrabianych towarów w obrocie towarowym z krajami UE.

to oszustwa podatkowe, szara strefa rynku pracy, niepłacenie składek na ubezpieczenie społeczne. Jej istnienie stwarza nierówne warunki konkurencji z firmami, działającymi zgodnie z obowiązującymi zasadami prawa i etyki, poprzez oferowanie na rynku tańszych produktów i usług. Inne poważne konsekwencje to: luka PKB, luka budżetowa, niższy poziom wiarygodności kraju u potencjalnych inwestorów zagranicznych, brak bezpieczeństwa socjalnego zatrudnionych w niej pracowników.

Według szacunków F. Schneidera z Uniwersytetu w Linz, „szara strefa” w Polsce obejmuje 24,4% gospodarki. Średnia w UE to około 18%. Badania PKPP Lewiatan pokazały, że w 2012 roku w Polsce 33% firm zatrudniało pracowników w tej strefie (29% w 2011)<sup>19</sup>. Według przeprowadzonych badań, zatrudnianie na „czarno” jako częste zjawisko było zgłaszane przez 20,8% badanych, zaś jako występujące czasami – aż przez 40% respondentów. Były to głównie osoby o krótkim stażu pracy (do 1 roku) – 24% wskazań oraz osoby z ponad 20-letnim stażem pracy (50%). Co trzeci badany deklarujący występowanie takiego zachowania był zatrudniony w mikrofirmie w sektorze prywatnym.

Na zasięg „szarej strefy” wpływa bez wątpienia polityka fiskalna państwa (w szczególności wysokie koszty pracy), jak również poziom moralności podatkowej społeczeństwa. W społeczeństwie polskim unikanie płacenia podatków nie jest postrzegane jako niemoralne, a wręcz jako dowód zaradności<sup>20</sup>. Inne czynniki determinujące skalę tej strefy gospodarki to kryzys gospodarczy, towarzyszące mu bezrobocie i zjawisko korupcji. Aby ograniczyć jej zasięg, proponuje się zmiany w kierunku uproszczenia systemu podatkowego i zwiększenia jego czytelności, obniżenie kosztów pracy, zwiększenie roli rynku.

Kreatywna (oszukańcza) księgowość to taka, która dzięki lukom prawnym pozwala zredukować obciążenia podatkowe. Inną formą księgowości budzącą wątpliwości etyczne jest księgowość agresywna – zwiększa obciążenia podatkowe przez sztuczne zawyżenie wyników przedsiębiorstwa, by podnieść jego wartość rynkową<sup>21</sup>. Z przeprowadzonych badań wynika, że wykorzystywanie luk w prawie jako często występujące zjawisko było zaobserwowane przez 10% respondentów, ale już co trzeci z nich przypisał tej formie działania kategorię „czasami”. Fałszowanie danych, sprawozdań należało do rzadkości (15% wskazań pozytywnych).

<sup>19</sup> *Ćwierć Polski w szarej strefie*. [www.portalspozywczy.pl](http://www.portalspozywczy.pl) (17.07.2013).

<sup>20</sup> W. Wąsowski: *Szara strefa – wpływ na gospodarkę i sektor bankowy*. „Gazeta Bankowa” 2005, nr 5, s. 84-85.

<sup>21</sup> E. Śnieżek, M. Wiatr: *Kreatywna czy oszukańcza sprawozdawczość finansowa?* „Przegląd Organizacji 2011” nr 11, s. 36.

Kreatywna księgowość kojarzona jest z fałszowaniem rzeczywistości, która pozwala przedsiębiorstwu na pokazanie się w bardziej korzystnym świetle. Księgowość staje się w tej sytuacji instrumentem służącym do manipulacji odbiorcami informacji, zawartych w sprawozdaniach finansowych. Powoduje to naruszenie zaufania społecznego co do rzetelności takich sprawozdań.

### 3. Czynniki wzmacniające zachowania patologiczne w gospodarce

Występowaniu patologii gospodarczych sprzyjają, poza omówionymi wyżej, czynniki tkwiące w makrootoczeniu organizacji, takie jak podstawowe układy instytucjonalne (system prawny, instytucje państwowe) oraz uwarunkowania społeczno-kulturowe.

Jak wynika z badań J. Szczupaczyńskiego, wadliwe prawo i złe funkcjonowanie instytucji państwowych uznawane jest za podstawową barierę w etycznym zarządzaniu<sup>22</sup>. Przez wadliwe prawo rozumie się przy tym braki prawa o charakterze formalnym (brak spójności przepisów, brak stabilności prawa, nadmiar regulacji) oraz niewłaściwe regulacje prawne. W takim świetle wydawać by się mogło, że wystarczyłoby przestrzeganie prawa, by być etycznym. Jednak nie do końca tak jest, chociażby z uwagi na niejednorodne podejście do legalizmu jako standardu etycznego. Jego zwolennicy reprezentują dwie opcje. Według pierwszej, obowiązki etyczne są zrównane z przestrzeganiem prawa, zaś według drugiej – legalizm jest warunkiem koniecznym, lecz niewystarczającym etycznego działania (potrzebne są kodeksy etyczne, w których przestrzeganie prawa jest traktowane jako podstawowy standard etyczny). W pierwszym przypadku etyczne postępowanie jest równoważne z zasadą „co nie jest prawnie zabronione – jest dozwolone” (z powodzeniem zastosowane przez bank Lehman Brothers wobec niemieckich klientów, przez oferowanie im „toksycznych” lokat, co nie było zakazane prawem, w przeciwieństwie do przepisów w USA czy Francji). Takie podejście oznacza wykorzystanie luk prawnych, balansowanie na granicy prawa<sup>23</sup>. Zatem przyjęcie pierwszej z opcji nie zapewnia etycznego postępowania w biznesie. Ponadto należy mieć na uwadze to, że niektóre normy prawne pozostają ze sobą w sprzeczności lub wzajemnie się wykluczają oraz nie każde działanie zgodne z prawem jest etyczne i odwrotnie.

<sup>22</sup> J. Szczupaczyński: *Makrosocjalne otoczenie przedsiębiorstwa jako źródło barier etycznego zarządzania – opinie menedżerów i przedsiębiorców*. „Przegląd Organizacji” 2011, nr 9, s. 27.

<sup>23</sup> G. Szulczewski: *Sprytni łajdacy*. „Gazeta Bankowa” 2009, nr 12, s. 64.

Patologiom w biznesie sprzyjają bez wątpienia uwarunkowania społeczno-kulturowe. Obserwuje się zjawisko relatywizmu społecznego i socjologizacji normy – uznania tego co akceptowane za normę nawet wtedy, gdy jest to patologia. Mowa tu o usprawiedliwianiu nieetycznych zachowań, jak np. oszukiwanie w naliczaniu czy płaceniu podatków usprawiedliwione nadmiernymi obciążeniami podatkowymi. Na porządku dziennym występuje skłonność do cwaniactwa, instrumentalnego podejścia do drugiego człowieka (pracownika, pracodawcy, konkurenta, klienta)<sup>24</sup>. Z badań wynika, że w badanych organizacjach często miały miejsce działania zaliczane do sfery neutralnie etycznej, takie jak załatwianie spraw prywatnych w czasie pracy, używanie sprzętu biurowego, używanie telefonu i/lub samochodu prywatnego do celów prywatnych, wynoszenie drobnych materiałów biurowych.

W polskim biznesie wciąż nie ma ugruntowanych osobowych wzorców etycznego przywództwa, mogących stymulować pożądane postawy i zachowania wśród menedżerów i przedsiębiorców. Rodzimy przedsiębiorcom nieobcy jest pogląd o rozdzieleniu etyki i biznesu. Trudno być etycznym, kiedy wokół konkurencja postępuje nieetycznie. W takim wypadku czysta kalkulacja ekonomiczna wskazuje na nieopłacalność etycznego zachowania. Jednak może się to okazać nieopłacalność pozorna, zwłaszcza w długim okresie. Aby doszło do połączenia etyki z biznesem, potrzeba zapewnienia odpowiednich warunków, w tym profesjonalnej infrastruktury etycznej<sup>25</sup>, którą tworzą m.in. takie elementy, jak szkolenia etyczne, promowanie certyfikatów, raportowanie etyczne, propagowanie dobrych praktyk.

## Podsumowanie

Z powyższych rozważań wynika, że działania patologiczne są nieodłącznym elementem gospodarki. Głównym problemem do rozwiązania nie jest ich wyeliminowanie, lecz dążenie do ograniczenia ich skali. Istnieje potrzeba zastosowania kompleksowych rozwiązań systemowych oraz zapewnienie współpracy między organami odpowiedzialnymi za ich wdrażanie. W przypadku korupcji, postrzeganej jako patologia o szerokim zasięgu w Polsce, chodzi o współpracę między CBA, organami ścigania przestępstw gospodarczych a organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami i fundacjami, zajmującymi się tym proble-

<sup>24</sup> J. Grabowski: *Patologie okresu transformacji*. Zeszyty Naukowe. AE, Kraków 2006, nr 728, s. 78.

<sup>25</sup> G. Wolska: *Etyka w ekonomii i biznesie*. Prace Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny, Wrocław 2009, nr 39, s. 472-473.



mem. Potrzebne są zarówno działania o charakterze interwencyjnym, jak i prewencyjnym, w tym szeroko pojęta edukacja na temat etyki w życiu gospodarczym. Mowa tu nie tylko o edukacji szkolnej i szkoleniach etycznych w organizacjach i instytucjach, ale o edukacji medialnej, adresowanej do całego społeczeństwa. Do tego konieczna jest współpraca mediów z ekspertami akademickimi, a nade wszystko z praktykami biznesu, którzy osiągnęli sukces postępując zgodnie z zasadami etyki. Nikt nie będzie bardziej przekonującym przykładem niż właśnie przedsiębiorcy czy menedżerowie zasługujący na miano liderów etycznego biznesu. Niezbędnym uzupełnieniem działań edukacyjnych jest doradztwo etyczne dostępne dla przedsiębiorców i menedżerów, które pozwoli inaczej spojrzeć na konflikty z interesariuszami wewnątrz i na zewnątrz organizacji oraz wskazać kierunek postępowania w takich sytuacjach, z zastosowaniem zasad CSR.

Utrzymywanie wysokiego standardu etycznego w działalności gospodarczej wymaga wysiłku. Nie każdy jest gotowy podjąć taki wysiłek, ale jeśli już go podejmie, to zwiększa z pewnością swoje szanse na długotrwały sukces rynkowy. Prawdopodobieństwo jego osiągnięcia wrośnie, kiedy stosowaniu norm etycznych w biznesie będzie towarzyszyć przekonanie o słuszności i zasadności ich stosowania, a nie tylko czysta kalkulacja.

## Bibliografia

- Balfour F.: *Podróby*. „Business Week” z 17.02-2.03.2005.
- CBOS News 25/2013*. [www.cbos.pl/PL/publikacje/news/2013/25/newsletter.php](http://www.cbos.pl/PL/publikacje/news/2013/25/newsletter.php).
- Czy zaufanie naprawdę jest dobre dla biznesu?* „Harvard Business Review Polska” 2007, nr 9.
- Ćwierć Polski w szarej strefie*. [www.portalspozywczy.pl](http://www.portalspozywczy.pl)
- Elementy etyki gospodarki rynkowej*. Red. B. Pogonowska. PWE, Warszawa 2000.
- European SMEs and Social and Environmental Responsibility*. „Observatory of European SMEs” 2002, nr 4.
- Grabowski J.: *Patologie okresu transformacji*. Zeszyty Naukowe. AE, Kraków 2006, nr 728.
- Guryn H.: *Ewolucja CSR*. „Personel i Zarządzanie” 2013, nr 1.
- Instrukcja banku Światowego. Zamówienia Publiczne realizowane na podstawie środków z pożyczek Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju i kredytów Międzynarodowego Stowarzyszenia Rozwoju*. Waszyngton, D.C. Maj 2004. [www.cba.gov.pl](http://www.cba.gov.pl)
- KE: *W 2012 r. zatrzymano w UE podróbki warte 1 mld euro*. [www.portalspozywczy.pl](http://www.portalspozywczy.pl)

- Klimczak B.: *Etyka gospodarcza*. Akademia Ekonomiczna im. O. Langego, Wrocław 1996.
- Lewicka-Strzałecka A.: *Etyczne standardy firm i pracowników*. IFiS PAN, Warszawa 1999.
- Szczupaczyński J.: *Makrospołeczne otoczenie przedsiębiorstwa jako źródło barier etycznego zarządzania – opinie menedżerów i przedsiębiorców*. „Przeгляд Organizacji” 2011, nr 9.
- Szulczewski G.: *Sprytni łajdacy*. „Gazeta Bankowa” 2009, nr 12.
- Śniezek E., Wiatr M.: *Kreatywna czy oszukańcza sprawozdawczość finansowa?* „Przeгляд Organizacji” 2011, nr 11.
- Światowa Organizacja Celna chce walczyć przeciwko podrabianiu towarów. [www.portalspozywczy.pl](http://www.portalspozywczy.pl)
- Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 16.04.1993*. Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1503.
- Ustawa z 9.06.2006 o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym*. Dz.U. 2012, poz. 621.
- Wąsowski W.: *Szara strefa – wpływ na gospodarkę i sektor bankowy*. „Gazeta Bankowa” 2005, nr 5.
- Wiszniewski A.: *O korupcji mówię*. „Europejski Przegląd Gospodarczy” 2001, nr 1.
- Wolska G.: *Etyka w ekonomii i biznesie*. Prace Naukowe. Uniwersytet Ekonomiczny, Wrocław 2009, nr 39.
- [www.transparency.org/cpi2012/results](http://www.transparency.org/cpi2012/results)

## ETHICS TOWARDS PATHOLOGY OF BUSINESS

### Summary

In the contemporary world the economic activity often diverges from the principles of ethics. Being honest in this area is still only associated with compliance with legal rules. To act ethically, the enterprise wants to see the measurable financial profit in it.

The purpose of this study is to demonstrate the role of ethics in business relationships and identify consequences of its absence on the examples of pathological behavior in the economic sphere. The essential issue stressed by the Author is to show factors enhancing the occurrence of these behaviors. This will allow to express propositions for appropriate action to reduce economic pathology.